

ואת על פי שבועיה חרבה עירנו ושם מקדשנו וחסרנו כל מלכות וכוונה ועבודה, מ"מ עוד ידו נטוי עלינו, ויש לכל אדם להתבונן להשתמש בכל שבוע כוחות האלה ולהודות לפני ה' בכינוי של שבע נימין על צד הצדק והנאות, למשל בכח השמיעה לשמוע תורה וחכמה ומוסר ושירות ותשבחות ומפעלי ה' ונפלאותיו, ובעינים לראות בשמחת חתן וכלה, ולילך לבית הכנסת מקום פקדש מעט ולהביט בתורה ובלומדי, וכמו שאמר רבינו הקדוש (עירובין י"ג ע"ב): **האי דמחדנא מחבראי דחזית' לרבי מאיר מאחורי' ואילו חזית' מקמי' הוה מחדנא טפי, ולראות בשמחת ישראל המותרת לו, ולאכול אכילת מצוה ולכבוד שבת ויו"ט, להתאכיל לעניים ואביונים על שולחנו, ולחבק ספר תורה ולחבק תלמידי חכמים [וכן דרשו רז"ל (מכות כ"ד ע"א) על פסוק ואת יראי ה' יכבד, זה יהושפט מלך יהודה שבשעה שהי' רואה ת"ח ה' עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, ע"ש] ויראים ושלימים, ולהריח בשמים במוצאי ש"ק וכן בכל ריחות ולבדך עליהם, וכל מיני הנאות של חמשה חושים לברך עליהם, וכן תאות והאצרות ליתן צדקה לעניים ולאביונים ולהלביש אותם כפי יכולתו לקבץ לו אוצרות לעולם הבא, וכן בכל שמחה של מצוה ושל תורה, הגם שאינו שואב רוח הקודש ממש, מ"מ מעט מוציר מקבל, ובפרט הצדיקים גמורים, ובכבוד יוכל להתבונן לשם שמים כדי שיוכל ללמד לאחרים ויפחדו ממנו, כמו שמצינו בברי שצוה לבנו, נהוג בשיאוחך ברמים, ומאד מאד צריך להזהר על הכבוד של השבעה נימין הללו שלא להשתמש בהם שלא במקום מצוה, ומכל שכן במקום עבירה ח"ו, והנה בכל מקומות יש אנשים מושלמים גם בתורה גם בספרים חיצונים אשר רצים אחרי הבלי עולם הזה והולכים ביחד עם שארי עמא דארעא אל בתי תענוגות בני אדם, ואומרים שבזה אינם חוטאים, ליהנות מתענוגי עוה"ז, אשר אין בהם עבירה, ואדרבא יצדיק עצמן לאמור כי ע"י מנועים מעבירה שאר עמא דארעא אשר הולכים שמה, יען האנשים הפוזחים יראה, כי הגם שהם ג"כ בעלי חכמה ומדע, בכ"ז מתנהגים כשורה, ועל ידי זה ימנעו גם הם מעבירה, אמנם בלשונם יזכרו, כי באמת גם לבם לא נכון עמם, ומחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם, כי הפעולה תעיד על המחשבה.**

ובאמת איתרחיש באיש גדול וצדיק וחסיד אחד, אשר הי' מפורסם בפולין, ר' משה ליב סאסיווער זצ"ל הי' שמו, אשר אנשים למאות באו לקבל פניו בכל שבת ומועד, והי' גם כן בעל תפלה גדול. בימי בחורו הי' בעיר יאט, ושם הי' לומד בהתמדה גדולה עד שעה עשירית בלילה, ואחר כך הי' לובש בגדים אחרים כאחד מן הריקים, והי' מסלסל בשערו, והלך אל בתי משקאות, אשר רגילים שם לבוא הריקים והפוזחים בתערוכות נשים, והי' רוקד עמהם, וגם הי' מנגן בשיר ודיבר לצנות, וכוונתו היתה להציל מעבירה, כן הי' מתנהג כמה שנים בכל לילה, ולאחר החתונה פסק, שאו לא הי' יכול לעשות כן, ולאחר כמה וכמה שנים נעשה גדול הדור ונתקבל בסאסעווע, ושם נתגדל ונתפרסם שמו בכל קצוי ארץ, אשר כל איש בא בשאלתו ובקשתו לפניו, והנה אחד מהריקים אשר הי' עמו בלילות בבתי משקאות נעשה עשיר גדול, וכששמע שיש צדיק אחד בסאסעווע אשר כל איש בא בשאלתו לפניו, גם הוא שם לדרך פעמיו ונסע אליו על שבת, והנה בערב שבת בא להיכל הצדיק ר' משה ליב זצ"ל, וכאשר הצדיק ראה אותו מיד הכירו, אמנם לא אמר כלום, והנה האיש הזה, הגם שתמונת הצדיק היתה ניכרת לו, שהוא דומה לבחור זה אשר הי' עמו בבתי משתאות, מכל מקום לא מלאו לבו לומר שזה הוא, כי איך מריק ופוזח והי' נעשה מפורסם גדול כזה, אמנם ר' משה ליב זצ"ל הי' רוצה שירגיש האיש שהוא הי' עמו בבתי משתאות, לכן בלילה בשבת קודש הי' ר' משה ליב זצ"ל מקבל שבת, ובניגון הזה אשר שר בבתי משתאות בכל לילה הי' מנגן לכה דודי, והי' כשמוע השיר הזה והקול הזה, אמר בלבו, הנה התמונה של זה, העינים, והידיים, פיו ושערו הן הם כמו לבחור אשר הי' עמו בבתי המשתאות, ועתה גם הקול והניגון כן הוא, וכוונתו זה הוא הפוזח והריק אשר הי' עמו שם, ואמר בלבו, כמה גדולה הרמאות של זה, אשר ציד בפיו ומרמה לעולם, אמנם מ"מ הי' כמחריש.

והנה בבוקר אחר התפלה הי' ר' משה ליב זצ"ל אמר מגידות וחריפות בפני רבים ולומדים גדולים, אשר כל שומעו השתומם על חריפותו ובקיאותו, או אמר האיש הזה בלבו: לרמות לאחרים אפשר רק ביראת שמים, כי אדם יראה לעינים, אבל איך יכול להיות שאיש ריק יהי' מלא וגדוש בחריפות ובקיאות, בודאי צדיק מעיקרא הוא ואינו רמאי כלל, רק בבית המשתאות בא במרמה, שהוא גם כן ריק ופוזח, כדי למנוע אותו מעבירה, ועתה אני זוכר גם כן, שבכל פעם שהינינו רוצים לעשות עבירה, הוא בשחוק שלו ובנעימות פיו הציל אותנו מחטא, ויגש אל הצדיק ויאמר, עתה ידעתי כי ירא אלקים

שבועה שמות יש ליצר הרע, הקב"ה קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו, משה קראו ערל שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם, דוד קראו טמא ודיין שנאמר לב טהור ברא לי אלקים, מכלל דאיכא טמא, שלמה קראו שונא שנאמר אם רעב שונאך האכילתו לחם, ישעי' קראו מכשול שנאמר הרימו מכשול, יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם, יואל קראו צפתי שנאמר ואת הצפוני ארוחיק מעליכם, והנה לבאר מה מזהות שבועת השמות הללו, איזה חלוקים יש ביצר הרע, ונראה דהנה חמשה חושים יש באדם, חוש השמיעה, הראי', הטעם, ריח, חוש המישוש, והנה כל החושים יש בהם תאוות ותשוקות, למשל חוש השמיעה יש בו תאוה לשמוע כנור גבול ועוגב וכל כלי זמר, וכן דברי רכילות ולשון הרע, ולשמוע קול נשים, וכמה תאוות יש בשמיעה שהיצר הרע שולט בה, וכן בראי', להסתכל בנשים זרות, ולילך לבתי קניגי ולבתי טרטיאות שהוא איסור, וכן לראות רקודים ומחולות, וכן בחוש הטעם למשל אכילה ושתי' של איסור וכל מיני תאוות היצה"ר, וכן בחוש המישוש לחבק האסור לו, וכן כל מיני תאוה, וכן בחוש הריח להריח בדבר האסור בהנאה, וחץ מחמשה הללו יש שתי תאוות שהאדם מתאוה להן, למשל תאוה הממון והעושר, יש אדם מאסף כסף וזהב לרוב ויטמין אותם מתחת לארץ ולא יזנה ממנו בעת צרכו, והתאוה שלו וחמתו היא, שיועד שיש לו אוצר מלא בארץ, ואינו רואה ואינו שומע ואינו ממשש ואינו טועמו ואינו מריחו, ועוד יש תאוה הכבוד שגם כן אין לכל החמשה חושים חלק בו, ועכ"ז הוא מתאוה לו עד כי ישליך נפשו מנגד ונלחם בעבור כבוד המדומה הזה, הרי הם בכללם שבועה מיני תאוות האדם, אשר יש ליצר הרע חלק בהם, ועל זה קראו לו שבועה שמות כנגד שבועה דברים האלה, ועל זה נאמר שבע תעכות בלבו.

והנה כל שבועה כחיות הללו יש להשתמש בהם לדבר מצוה ולשמח בהם את המקום ואת הבריות, ובפרט בזמן שביט המקדש הי' קיים, שהיו ישראל ברום המעלה, למשל, חוש הראי' לקבל פני השכינה לעלות לרגל, שלש פעמים בשנה יראה כל זכור, ושם היו כל ישראל יחד וראו בתפארת הוד המלך והוד ישראל והוד כהן גדול והוד המקדש וכליו והוד ירושלים, יפה גוף מושש כל הארץ, כאשר אנו אומרים אשרי עין ראתה כל אלה, ובראי' זו הי' נהנה מאוד וקונה לו עולם הבא והי' משמח המקום, וכן בחוש השמיעה לשמוע קול כנור ועוגב וכל כלי זמר של הלויים במקדש, והיו שומעין קול כהן גדול והיו שומעין קול מזהלת שמחים בחצוצות ירושלים וקול הנביאים קול ששון וקול שמחה, ונהנים מאוד וקנים בזה עולם הבא ומשמחין גם כן את המקום, וכן בחוש הטעם שהיו אוכלים קרבן פסח כל ישראל יחד בשמחה ובטוב לבב, אכילת שלמים ושאר מצות של אכילה בכל מיני מטעמים, וכן חוש המישוש לחבק בית המקדש וכליו הנחמדים, לחבק ספר תורה, לחבק תלמידי חכמים, לחבק ולנשק אוהבי ה', וכן חוש הריח להריח מקטורת שנתבשם, וכל מיני מאכל של מצוה אשר יש להן ריח טוב, וכן חוץ מחמשה חושים, התאוה לקבץ אוצרות, היינו אוצרות למעלה, כמו מוגבו המלך שפידו כל ממונו לעניים ואמר שגנום במקום שאין היד והעין שולטת, כמו כן כשהי' נוהג אז תרומות ומעשרות, מעשר עני, תרומה גדולה, ולהאכיל ולהלביש עניים ואביונים, אשר כל איש הי' משתוקק לעשות לו אוצרות לעולם הבא, והכבוד שחלקו לכל איש ואיש לענין עבודה, וכמה פייטות עשו, והכבוד הזה הי' תכליתו למצוה, ואי"כ שבועה מיני תאוות יכולים להיות בדבר ה' המשתמח גם כן המקום, וזה הי' בזמן שביט המקדש קיים ברום מעלתו והוד יפיו, אם כן זו הכוונה שכינוי של מקדש הי' של שבועה נימין, רצונו, הכינוי הוא תכלית כוחות האדם שכל גימא וגימא יש לה תנועה וקול אחר המשמח, כן לכל כח יש סגולה אחרת, ולימות המשיח דכתיב ומלאה הארץ דעה תהי' גוספת עוד שמחה בדעת ה' ויהי' בבחינת שמונה גימין, ולעולם הבא שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה יהיו עוד בשני בחינות וכוונות יותר גדולים, ולכן יהי' הכינוי של עשרה נימין.

לכן כל איש יראה וישכיל ששבועה הנימין של תענוגים, שהם שבועה שמות של היצה"ר, שימנע מהם, והנה בתענוגי עולם הזה לא הי' איש בעולם אשר הי' לו הכל כמו שלמה המלך, כמו שאמר בקהלת, אבל ראה שהכל אינו כלום, לפיכך אמר שבע פעמים הבל כנגד שבועה שמות של היצר הרע, כני"ל.

ורמו נפלא יש בתורת העולה לאיין הרמ"א ז"ל, כי רמו הכהן אשר בא לכפר, שהוא אחת למעלה ושבע למטה, להורות, שרק כח אחד ליצ"ט היינו נשמה האדם, אשר מושכת את לבו לאביו בשבשים, ואין ליצ"ט כח אחר בלעזו, אבל ליצה"ר יש כנגד זה שבעה כחות למשון ולהוריד את האדם למטה לארץ, כאשר אמרו בסיים סוכה, שבעה שמות יש לו ליצה"ר, הקב"ה קראו רע, משה וכו', וכל שם מורה על כח אחר שיש ליצה"ר להחטיא את האדם, ע"כ כשבא כהן גדול לקדש לכפר וללמד זכות על ישראל שהשאור שבעיה מעבב וגורם לחטוא, הוא מזה אחת למעלה ושבע למטה, ע"כ.

לשבת שירה

במדרש או ישיר משה, הדא הוא דכתיב (משלי ל"א) מ' פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל, ברא אדם הראשון ולא אמר שירה, הוציל את אברהם מבשן האש ולא אמר שירה, וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה, וכן יעקב מן המלאך ומן עשו וכו' ולא אמר שירה, כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקב"ה שנאמר או ישיר משה ובני ישראל, אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה, ואין או אלא שמחה שנאמר או ימלא שחוק פיני, עכ"ל. וקשה למה באמת לא אמרו כל הגוה הנוכרים שירה? גם י"ל באמנם דיל שאמרו שירה לפני הקב"ה, כי בודאי לפני הקב"ה היא השירה, ונראה בהקדם מאמרם דיל במשנה (קידושין ל"ט) העושה מצוה אחת מטיבין לו בעולם הזה ומאריכין לו ימיו ושנותיו דומה כמו שקיים כל התורה כולה, ופריך בגמרא דמיניהו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו', ומשמע דזקא אלו, ובמשנה כתוב העושה מצוה אחת, דמשמע איזו מצוה שותף.

לאמרתי בטוהת התנא דמתניתין על פי מה שאמרתי טעם נבכד בטוהת הרב הגאון הקדוש וחסידי מפורסם מריה אלימלך מליזענסק זצוק"ל, אשר איש תורני סיפר לי ממנו, שהיו מתקבצים אליו לאלפים מחסידי ישראל לחזות בנעצמו ולבקר בהיכלה, וכאשר ראה או ידע שבאיוה מקומות חסר בית המדרש או בית הכנסת או מקוה, ולאנשי הקהלה הזאת אין בידם די כסף לבנות להם, ה' דרכו דיל להכריז ולהעביר קול במחנה העברים: מאן הוא דבעי לקנות חיי עולם תבא שלו? דהיינו חלקו של ר"ר אלימלך בגן עדן, הוא מוסר בעד סכום כך וכך, והיו לו תיכף ומיד קופצים הרבה, כי מי הוא זה אשר איזו רוצה לקנות ולזכות בטוב כמותו, בחלק גן עדן של הדשק וחסידי הג"ל, והיו מאספים מחברת אנשים רבים מצות וקנו בחברותא חלקו בגן עדן, ואחר שנתנו לו הסך המבוקש פתח את הכל על בנינים הג"ל, ויש להתפלל לכאורה על ההנהגה המעולה הזאת, ועלה בלבי לומר טוהה עמוקה על ההנהגה זו.

והנה איתא במס' חולין (ו' ע"א) מעשה ברבי פנחס בן יאיר דהיה אזיל לפדיון שבויים, פגע בגינאי נהרא, אמר לי: גינאי חלוק לי מימך ואעבור בך, אמר לו: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני דאי עושה, אמר לי: אם אי אתה חולק גורני שלא יעברו בך מים לעולם, חלק לי, וראוי לחת לב על דברי הויכוח הזה, אשר בין הקדוש החסיד הזה ובין הנגר ההוא, ויותר יש להבין למה אמר הנגר: אתה ספק עושה, הא קיימא לן חישב לעשות מצוה ולא עלתה בידו נושא כאלו עשה המצוה, אם כן הוא גם כן בודאי עושה, וגם יש להבין למה חלק לי אחר כך לאחר שאמר, אם אי אתה חולק גורני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, ואיך נצחו בזה?

והנה דידוע מתורת הרמב"ם דיל דהעובד האמיתי הוא העובד מאהבה, שעושה האמת למען האמת בלי שום תקות גמול, כמאמר התנא (פריק אבות פ"א) אל תהיו וכו' אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, והדבר קשה לצייר במחשבה של האמין שיש שכל לפעולתו ואף על פי כן יעשה לכל פעולות עבודתו לו ית"ש בלי שום תקות גמול, ואף אם יאמר אדם שהגיע למדרגה המעולה הזאת אין השכל מסכים להאמינו בקל, רק אם ראינו שהקריב כל הנו וכבודו, ממונו ונפשו עבור כבוד ית"ש, ומבטל רצונו בכל ענינים ובכל הקנינים עבור רצון קונו, על אדם כזה יש להאמין שעובד השי"ת בלב שלם ועושה האמת למען האמת ולא זולת, ומי שזכה לאיצטלא הזאת הקב"ה גומל אתו חסד לנהוג עמו מדה כנגד מדה ולבטל גזירתו מפני רצון צדיק כזה, על דרך שאמרו חז"ל צדיק מושל יראת אלקים, מי מושל בי? צדיק, והוא שאמר התנא בטל רצונו מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונו, ר"ל אם אתה תבטל רצונו תפסד מפני רצונו, לפום מדה הזאת יתבטל עמך השי"ת לבטל רצונו מפני רצונו, ר"ל אף אם יגזור הקב"ה איהו דבר יבטל הדבר מפני רצון הצדיק, ולשון נקי' הוא כלפי מעלה לבטא בלשון, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונו.

והנה לנו מכל זה, שאי אפשר לבוא למדרגה הזאת לבטל גזירותיו ית"ש, עד שהוא כבר הגיע למדרגה שמבטל רצונו מפני רצונו ית"ש, ואז מוכח שהוא העובד מאהבה האמת למען האמת לבד, בלי שום תקות גמול בשני עולמים, רק אהבת הקב"ה לבדו בוערת בקרבה, וצדיק שהגיע למדרגה הזאת נקרא עושה רצון קונו באמת, והנה לעבוד בשביל תקות גמול שייך רק באדם, אמנם הנגר רץ ונמחר לעשות רצון קונו בפועל אמת, בלי שום פני' ותקות גמול כמובן, וזו היתה טענת הנגר גינאי להקדוש החסיד ר' פנחס בן יאיר, שאמר לו הנגר גינאי: אתה תולך לעשות רצון קונו, ר"ל עם פדיון

היית גם מאז ומקדם, ועתה נודע לי מהטוב שעשית עמני, ונתן לו אלה אדומים הנקרא רענדליך דוקאטין עבור אלה עבירות שהציל אותו מהן. **והנה** כל איש אשר ישמע למעשה זה קאמר גם אנכי אעשה כן, אמנם לא כן הוא, בודאי ואיש הקדוש הזה, אשר ה' קדוש מרחם אמו, הגם שה' שחוק עם הריקים וה' מנגן ומרקד עמהם, מ"מ לבו ה' נשבר בקרבו, וכמעשה דשמואל, שה' רוקד בכלה על כתפיו (כתובות י"ז), וכמעשה דרבי יוחנן שה' יושב אשערי טבילה ואמר שנדמו בעיניו כקאקי חיוורי (ברכות כ'), אמנם לא כל איש הרוצה ליטול את השם יבא ויטול, מן הסתם, יהי מי שיהי, התולך לבתי טרטיאות או לכל מיני שמחה, אשר שם ריקים ופוחזים ושחוק עמהם, בודאי גם לבו בשמחה, ולא להציל אותם מחטא בא שמה, וגם אם מצילים, אמנם מה שמשביח בבשר פוגם בעור, לכן אין שום התנצלות לבני תורה אשר הולכים בבית הועד של תענוגים לאמר שלטוב כוונתם. **וזו** כוונת המדרש קהלת על הפסוק לשחוק אמרתי מהלל ולשמחה מה זו עושה, אלו תלמידי חכמים שהולכים לבתי טרטיאות ומשחקים שם, אמרתי שהוא מהלל, לא טוב כוונתם (למעט אחרים מעבירה), אמנם ולשמחה מה זו עושה, למה הם שמחים בלבבם, בודאי אם ה' לבבם נשבר בקרבם ה' תיקון, זה שסיים המדרש האי חוכא בהאי חזוהא מאי מהני.

ובזה יש לפרש מה שאמר קרח רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה', דהנה המחלוקת היתה כמובא במדרש על שצויה משה רבינו ע"ה לעשות להם ציצית, והביאו לפניו טלית שכולה תכלת, ונראה דקרח ועדתו אשר היו עשירים, בודאי היו חיים בתענוגים, כל שבעה התענוגים של שבעה מיני נימין של כיגור שהזכרתי למעלה, לכן אמר משה שיעשו להם ציצית של שמונה נימין, כל תכלת אשר דומה לרקיע, שיהי' להם הכיגור של שמונה נימין, כאשר ה' במקדש לדבר ה', כי תכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, אז באו לפניו ואמרו, כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', הגם שהולכים במקום וועד תענוגים, מ"מ בתוכם ה', לבבם נשבר בקרבם, והשיב משה רבינו ע"ה, כי זה הדרך לא נאמר רק לקדושים שנקיים מכל ההורזי עבירה, לכן בוקר ויועד ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו, ובבוקר יתגלה אם כוונתכם היתה לטובה, **מעתה** אהובי רבותי! נבחון נא איך עסקנו בכל החושים האלו אם לא קלקלנו חלילה, ומי יאמר חף אנכי מפשע, וכבר צעק עזרא הסופר: אלקי בושתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים, ויען רובם של החושים המה בראש ובפנים, כמו הפה, העינים, החיך, החוטם, והאזנים, לכן אמר כי עונותינו רבו למעלה ראש, רובם של עונות הנעשים על ידי החושים הללו הם למעלה בה' ראש, ואיך אעז לדבר ולהתפלל אם אני מלוכלך כל כך, ויאמר השי"ת הראיני את מראיך ואח"כ השמיעני את קולך כי קולך ערב רק אם ומראך נאווה.

ולי נכד המחבר נראה בביאור דברי עזרא ע"ה על פי מה שכתוב בסה"ק שער התפלה בשירת בראש ספרו וד"ל: הנה אנחנו יראים מאוד מיום הדין, יען כי מלחמה בבירה היא עלינו לערוך מערכה מול מערכה הזכיות נגד העבירות להגביר את האחד על הדין, וזה דומה לשני חילונות, שאחד רב המספר מאוד אבל הם חלשים ובעלי מומין, והשני שכנגדו מעט המספר אבל הם חזקים ובריאים, שבחזאי יתגבר השני, אף שהוא המועט מכל מקום הם גבורים אנשי השם, כן אנחנו גם כי ירבו ויכתינונו על העבירות, מכל מקום הזכיות הלא נעשו בלא לב וכוונה רצוי, כמו שכתוב ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וגו', ואם כן הם מקוטעים אבר וכגולמים בלא צורה, אבל העונות המה בריאים וחזקים שנעשים בכל כוונה בכל כחות המחשבה והגוף, ועתה איך יערכו מלחמה אלו הפצות החלשות נגד אלו העבירות הגדולות וברירות וחזקות, וכיון גם כשרבו המצות, וכל שכן כשרבו חיי העבירות יש להן יתרון בכל ה' ענינים בריבוי וברירות, עיי"ש, ונה פ"י כי עונותינו רבו למעלה ראש, ר"ל כי העבירות רבות עד אין מספר, ועוד גם זאת כי ואשמתנו גדלה עד לשמים, כי הן גדולות וחזקות וברירות, לכן ועתה מה נאמר אלקינו אחרי זאת וגו', כי בודאי יתגברו העונות על הזכיות.

מעתה נא עזרא הסופר צעק כן, אנחנו קרוצי חומר מה נאמר ומה נדבר, אמנם הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ברא רפואה ואמר שובו שובו מדרכים הרעים, שוב אל ה' בכל לבבנו, ומהיום והלאה נתקן את דרכינו בתשובה תפלה צדקה, צום קול ממוק, והוא נגד מה שחטאנו באכילת וטעימת דברים אסורים, תהי' התשובה הצום מדה כנגד מדה, נגד מה שחטאנו בעינים ילגו עינינו דמעות, וראה דוד מלכנו אמר, דשנת בשמן ראשי כוסי רחמי, ופירש המדרש שישב בתענית כל היום בתפלה בבכי' עד שנתמלא כוס דמעות עיניו, ובלילה נטל לתם צר וטבל פתו בדמעות עיניו וזה ה' המאכל שלו אחר התענית, וניקה מזה מוסר, אם דוד מלכנו עשה כן, איך נשלים אנחנו וחברותינו! ומה שחטאנו בדבור גרים קולנו בתפלתנו להתפלל בכונה ובלב שלם, ומה שקלקלנו בידים נתקן בצדקה וגמילות חסדים, וכן נתקן כל אברינו וחושנו כי זה כל האדם, ואי יתענג הקב"ה בכל האברים שלנו, ונזכה לכתיבה וחתמה בחמשה ספרים לטובה ובספר גאולה וישועה בביא.

פיו בכבי' ושוכח התורה שלמד, או ימלא שחוק פיו ויפתח פיו בחכמה מתכמת תורתו אשר למדו המלאך, ולשונו רנה של תורה.

ומעתה נבוא אל ביאור המדרש שהתחלנו, ונקדים עוד מדרש חז"ל, או ישיר משה וגו', שר לא נאמר אלא ישיר, לשון עתיד, מכאן רמז לעתיד לבוא, ויש להבין דמה שייכות יש לעתיד, לשיר אז, שירת הים? ונראה דכבר שאלנו, למה באמת לא אמרו כל הנוכחים במדרש שירה בעת נעשה להם גס? וי"ל ידידע דכל העושים לו גס מנכין לו מזכותיה, ולכן לא עלה בלבם שמחה שלמה כאשר נעשה להם גס, כיון שדאגו שעל ידי הגס נתמעטו זכויותיהם, ולכן לא אמרו שירה, והי' קשה להמדרש, ולמה אמרו ישראל שירה על הים ולא חששו על מה שיגובה מזכויותיהם על ידי גס הים? אמנם ישראל היו באותה שעה ובאותו מעמד כמו שיהיו ישראל לעתיד, שחבוער ממשתל זיון היצירה מן העולם, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון קונם בלב שלם בלי שום תקות גמול, וישארו בתכונה ובמעלה שהיו במצי אמם בלי יצר הרע, ואז לא איכפת להו אף אם יגובה להם מזכויותיהם, כיון שאין רצונם על תשלום גמול מעשיהם הטובים, רק שיתגדל ויתקדש שמו יתברך ויתרומם על ידי הנסים, ולכן אמרו שירה על הים ולא חששו שיתמעטו זכויותיהם ויקטן שכרם מחמת הגס, כי אמרו יוקטן יגובה מזכויותיהם כהנה וכהנה רק יתגדל ויתקדש שמהו רבה, וגשאו קל וחומר מהים, אשר ראו שראה וינם בלי שום תקות גמול, וכמו שמצינו בדברי חז"ל שאמרו על דניאל שמסר נפשו להשליכו בגוב אריות, וכן חנני' מישאל ועזרי' שמסרו נפשם על קדושת השם כד רמו יתהון בגו אתח נורא, שנשאו קל וחומר מהצפרדעים שבאו באש לעשות רצון הבורא ית"ש, כך ישראל נשאו ק"ו מהים באותו מעמד לומר שירה, הגם שיגובה להם מהזכויות, אבל הי' רצונם לעבוד שלא על מנת לקבל פרס כמו הים, וכמו שיהיו ישראל לעתיד, וכמו החינוך בעת היותו בבטן אמו, מה שאין כן כל הנהו שמוכיר המדרש, הגם שהיו אבות העולם ועמודי תבל, בכל זאת לא הי' להם ממי ללמוד להגיע למדרגה זו, וכמו שמצינו במובחר שבאבות אצל יעקב אבינו ע"ה שאמר קטונתי מכל החסידים ודאג על החסידים, שעל ידן אולי יגובה מהזכויות, ולכן לא אמרו שירה.

ובזה יבואר המדרש, או ישיר משה, שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן רמז לעתיד, ר"ל שלעתידי ישירו ישראל את השירה הזאת לה', ר"ל כמו שהם עתה במדרגה שאינם משגיחים על שיגובה להם מהזכויות, רק שיתגדל ויתקדש שמו ית', כמו כן יהיו לעתיד, שישירו גם כן, כי תהי' עבודתם בלי שום תקות גמול בלתי לה' לבדו, וקשה ליה להמדרש, ומגלן שיהיו ישראל במדרגה כזאת? על זה אומר, הדא הוא דכתיב פי' פתחה בחכמה, ר"ל שאז לא ישכח התינוק תורתו שלמדו המלאך בבטן אמו, ויפתח פיו תיכף בהולדו בחכמה, ולזה ותורת חסד על לשונו, ר"ל שלא יצטרך להשביע ללשון תהי צדיק וכו', וכיון שיהיו במדרגה כזו ישירו גם כן את השירה הזאת לה' לבדו, ואמר שפיר המדרש שמיום שברא הקב"ה את העולם עד שעמדו ישראל על הים לא מצינו שאמר אדם שירה לה' קב"ה, ר"ל שישאל כשעמדו על הים וראו ליקח ממנו ק"ו לומר השירה להקב"ה, ר"ל ולא השגיחו שיגובה להם על ידי הגס מזכויותיהם, רק ששים ושמיים לעשות רצון קונם, ואמרו שירה על שנתגדל ונתקדש שמו ית' על ידי הגס, ומפרש הולך וכו' עד יעקב ניצל מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה, כנ"ל, אף שהי' מובחר שבאבות בכ"ז אמר קטונתי מכל החסידים וחש על מיעוט זכויותיו כנ"ל, ומסיים שפיר: "כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקב"ה", ר"ל שלקחו ק"ו לעשות רצון קונם בלי שכר כמו מעשי הים כנ"ל שנאמר או ישיר וכו' ואמר הקב"ה לאלה הייתי מצפה, ר"ל שיהי' להם מקום ללמוד מהים לבא למדרגה זו כנ"ל, ושפיר מסיים, ואין אז אלא שמחה שנאמר או ימלא שחוק פיננו, ר"ל כנ"ל, שבשוב הי' את שיבת ציון והיינו כחולמים ואז ימלא שחוק פיננו ולשונו רנה כנ"ל, ונוכה להיות שוב במדרגה זו כמו בקריעת ים סוף וגשיר לה' בלבדו בב"א.

* * *

וי"ל שלושת ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבואו מרתה ולא יכלו לשותות מים ממרה כי מרים הם וגו' ויורהו ה' עץ וגו' וימתקו המים, שם לו חוק ומשפט וגו', וי"ל למה דוקא שם שם לו חוק ומשפט? ונראה לפרש דהאבן עזרא כתב שבאמת העץ הי' מר מאוד, כמאמר חז"ל, והמים בעצם היו מתוקים, רק שהילוכם הי' במקום אשר יסודם הי' מר מאוד, ואחר כך כשהשליך העץ המר בתוכו, והטבע בכל דבר מושך עצמו אל יסודו, והעץ המר הזה משך אצלו המריירות שבמים, וממילא היו חחרים המים למתוקים, לכן כתיב וימתקו המים ולא כתיב וימתק המים, שהעץ הי' ממתק המים, אלא דאי שהעץ בעצמו הי' מר ולא מתוק, רק משך אליו המריירות, וימתקו המים מאליהם.

שבויים, ואני הולך לעשות רצון קוני, ר"ל במה שאני הולך תמיד בלי הפסק, בזה אני עושה רצון קוני, כי לכך נוצרתי, וכיון שכן אני ודאי עושה, ר"ל אני ודאי עושה רצון קוני בלי שום תקות גמול, כי לא הוטב על גמול, והוא נקרא עושה רצון קוני כנ"ל, ואתה ספק עושה, ר"ל ספק עושה רצון קוני, כי אולי אתה עושה עבור איזה פני' ותקות שכר, אמנם כאשר אמר ר' פנחס בן יאיר שוב: אם אי אתה חולק לי גזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, והבין נהר גינאי שהוא במדרגה שהקב"ה גזר צדיק מבטלה, האריך יוכה האדם לאיצטל כזאת? בודאי ביטל כל רצונו וחפצו מפני רצונו ית"ש, והוא העובד האמתי, שעושה רצונו ית"ש בלי גמול — או מיד חלק לי.

וזהו ולא זולת היתה כוונת הקדוש החסיד המנחם מוה"ר אלימלך מליזענסק זצ"ל, שהי' מוכר עולם הבא שלו בשביל מצוה אחת, כי הוא הי' העובד האמתי בלי שום תקות גמול כלל בעולם הזה או בעה"ב, וזהו חכמה נפלאה מאוד, כי חז"ל אמרו, לפום צערא אגרא, והנה הקדוש החסיד הגי'ל הי' עוסק כל ימיו בעבודת יוצרו בכל כחו וגפשו בצער וסיוגופים, וכיון שלפי מנהגו הי' מוכר את כל צער עבודתו בעד מצוה אחת, דהיינו כדי שיוכל לבנות בית הכנסת או מקוה, ונמצא שבבנין הגי'ל כלול צער עבודת כל המצות שלו, והוא דומה למי שיש לו אלפי פרוטות והחליף אותם בחתיכת זהב אחת, שלא חסר לו מספוף כלום, והנה על בנין בית הכנסת או מקוה מגיע לו שכר על כל פנים, אמנם השכר הוא לפי הצער, וכיון שבבנין הגי'ל הי' כלול צער עבודת כל המצות שלו, אף שלא רצה לקבל שכר, רק לקיים את המצוה האחת הגי'ל, בכל זאת לא הפסיד, כי לפום צערא אגרא, כנ"ל.

ולו היא טוונת התנא דמתניתין הגי'ל, העושה מצוה אחת, ר"ל שבאמת עושה ומקיים כל המצות, אבל נתן תקות שכרו מכל המצות בשביל שיוכל לקיים על ידיה מצוה אחת, כנ"ל בר"ר אלימלך זצ"ל, מטיבין לו ומאריכין לו ימיו, ואמר הטעם, דיומה כמו שמקיים כל התורה, ר"ל כנ"ל שלפום צערא אגרא, וכיון שלא הי' יכול לקיים מצוה הזאת, למשל לבנות בנין קדוש, על אופן אחר כי אם במכירת שכרו מכל חיי עולם הבא, ונמצא כאשר יקבל שכר על מצוה האחת הזאת כלול בה שכר לפי צער עשיית כל מצותיה, ולכן דומה בעשיית מצוה הזאת כאלו קיים כל התורה כולה.

והנה אדונינו דוד המלך ע"ה אמר, שיר המעלות בשוב הי' את שיבת ציון היינו כחולמים, או ימלא שחוק פיננו ולשונו רנה, ונראה על פי מאמר חז"ל (גדה פ"ג) דרש ר' שמלאי למה הילד דומה במצי אמו וכו' וגר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, ואל תתמה על זה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמאי, ומלמדים אותו כל התורה, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וטטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר לפתח חטאת רובץ, ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון זה יום הלידה שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה, ומה היא השבועה שמשביעין אותו? תהי צדיק ואל תהי רשע, עיי"ש, והנה ידוע כי לעתיד כאשר יבא משיח צדקנו, יצוה הי' מרוח קדשו על עם סגולתו אשר בחר מכל העמים, ויקיים בנ וּמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ואז נהי' במדרגה אשר אין למעלה ממנה, שכמו שהי' במצי אמו בלי יצר הרע, ולכן הי' גר דלוק על ראשו שהי' מביט בו מסוף העולם ועד סופו, כמו כן יהי' לעת קץ כאשר נוכח כולנו במהרה לאורו, בהארי הי' אור חדש על ציון, ויעביר הי' ממשלת זיון יצר הרע מן הארץ, וכל הרישעה כלה תכלה ועריכת גר יהל על ראשנו, ונעשה רצונו בלבב שלם באהבה אמיתית בלי תקות גמול, ונשיג ההשגה האמיתית כמו התינוק בבטן אמו, וכמו שהביא ר' שמלאי ראי' לקרב הדבר אל השכל באמרו: ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמאי.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה בשוב הי' את שיבת ציון היינו כחולמים, ר"ל כמו שנראה ממה שאדם ישן כאן ורואה חלום באספמאי, שיוכל התינוק במצי אמו להשיג מסוף העולם ועד סופו, כן נהי' בשוב הי' את שיבת ציון, ואמר אז ימלא שחוק פיננו, ר"ל שלא יצטרך המלאך לסטרו על פיו של תינוק כאשר יצא לאויר העולם כדי לשכח התורה מחמת לפתח חטאת רובץ והוא היצר הרע, אשר מתוך כך בוכה התינוק כאשר יולד, ואדורבא ימלא או שחוק פיננו, ולשונו רנה, ר"ל שלא יצטרך או להשביע כל לשון, ודרשנין על יום הלידה שמשביעין כל לשון תהי צדיק ואל תהי רשע, דכיון שזיון היצר הרע יכלה מן העולם, לא צריך מעתה הלשון לישבע בשעת לידה, כי ישאר על מעמדו כמו שהי' במצי אמו בלמדו כל התורה כולה ולא ישכחנה, ויש ולשונו רנה, ותחת אשר כעת בילד בהולדו ובא לאויר העולם פותח